

Віталію Михайловичу ВІРЧЕНКУ – 60

Восени 2019 р. виповнилося 60 років відомому українському бріологу, фахівцю з вивчення різноманіття мохоподібних заповідних територій України, знавцю гербарної справи та історії ботанічної науки Віталію Михайловичу Вірченку.

Народився В.М. Вірченко 10 листопада 1959 р. в смт Калинівка Вінницької області в багатодітній сім'ї вчителів історії та географії Михайла Семеновича та Наталії Титівни. Після закінчення середньої школи в 1976 р., працював слюсарем на Калинівському ремонтному заводі. Впродовж 1977–1982 рр. Віталій Михайлович навчався на біологічному факультеті Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Ще студентом третього курсу

він розпочав наукову діяльність під керівництвом відомої дослідниці Т.Л. Андрієнко у відділі геоботаніки Інституту ботаніки АН УРСР, беручи участь в експедиційних відрядженнях. Його курсова робота була присвячена вивченню флори вищих рослин заказника "Почаївський" на Рівненщині, де ним було знайдено низку рідкісних видів, зокрема *Hypericum humifusum*. Цікаві поїздки та спілкування з досвідченими науковцями визначили незгасаючий інтерес Віталія Михайловича до природи Українського Полісся та розуміння особливої важливості дослідження її флори, яка дуже швидко змінюється під впливом антропогенних факторів.

Після закінчення кафедри вищих рослин В.М. Вірченко отримав спеціальність біолог-ботанік і за направленням кілька місяців працював учителем біології та хімії. Вже у грудні 1982 р. був зарахований до аспірантури Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного АН УРСР, де вивчав бріофлору лісостепової частини Придніпровської височини. У 1986 р. захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата біологічних наук, яку виконував під керівництвом д.б.н. Г.Ф. Бачуриної. У грудні 1985 р. Віталій Михайлович почав працювати в Інституті ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, спочатку молодшим науковим співробітником, з 1992 р. – науковим співробітником, а з 1996 р. і до сьогодні – старшим науковим співробітником. У 2006 році він отримав звання старшого наукового співробітника.

На сьогодні В.М. Вірченко працює в царині критичної флористики мохоподібних України. Цей напрямок обумовлений швидким розвитком бріотаксономії та постійною потребою переглядати обсяг та назви таксонів вітчизняних мохоподібних. Так, на основі критичного перегляду матеріалів бріологічних гербаріїв в Україні опрацьовано комплекс видів *Bryum erythrocarpum*, пропагулоносні види роду *Pohlia*, роди *Plagiothecium*, *Racomitrium* та *Zygodon*. У результаті з бріофлори країни було вилучено низку таксонів, а інші вказані для неї вперше. Під час цієї роботи виникла необхідність у складанні ключів для визначення таксонів, уточнення їхнього поширення, зведення синонімів, створення нових українських назв. Усі ці зміни знайшли відображення в низці статей і трьох випусках "Списку мохоподібних України" (2000–2001).

Другим напрямком наукової діяльності В.М. Вірченка є вивчення мохоподібних природно-заповідних територій України – заповідників, національних парків (у тому числі проєктованих), зокрема Українського Полісся. Загалом у них відзначено 314 видів, що складає 85% видового різноманіття бріофітів зони мішаних лісів. Автором проведено еколого-ценотичний аналіз бріофлори обстежених заповідних територій та виявлено ряд нових і раритетних мохоподібних. Також встановлено, що на Українському Поліссі головну роль у збереженні рідкісних мохів осоково-гіпнових боліт відіграють Шацький національний природний парк (НПП) і Черемський природний заповідник (ПЗ), сфагнових боліт – Поліський і Рівненський ПЗ, кам'янистих виходів – Древянський ПЗ та

Надслучанський регіональний ландшафтний парк (РЛП), лесових відслонень – Мезинський НПП.

В.М. Вірченко з колегами здійснював інвентаризацію й інших природно-заповідних територій, зокрема Українських Карпат (РЛП "Стужиця", НПП "Синевир", НПП "Гуцульщина"), Правобережного Лісостепу (Канівський ПЗ, НПП "Голосіївський", дендропарки "Олександрія" та "Софіївка", пам'ятка природи "Тясминський каньйон"), Степу (РЛП "Гранітно-степове Побужжя", НПП "Тузлівські лимани") та Криму (заказник "Новий Світ").

Після кількох років досліджень науковець склав список мохоподібних лісопаркової зони Києва (250 видів) і з'ясував генеральний напрямок зміни її бріофлори під впливом антропогенних факторів. Виявив, що головні особливості бріофлори НПП "Голосіївський", полягають у багатстві неморальних епіфітів, наявності тут бореальних мохів та петрофітних видів на дотах. Констатував зникнення з околиць Києва низки болотних видів, включених до Червоної книги України. Виявив епіфітні мохи (*Dicrnum tauricum*, *Syntrichia papillosa*, *Orthotrichum lyellii* та ін.), що збільшують своє поширення в Україні.

В.М. Вірченко також цікавиться історією ботаніки. Ним започатковано випуск бібліографії бріологічних праць України, опубліковано матеріали про бріологічні колекції І.Ф. Шмальгаузена, та його учня О. Покровського, В.В. Монтрезора, Ж.Е. Жілібера, Ю. Юндзіла.

Загалом В.М. Вірченко є автором і співавтором 190 публікацій, серед яких є одноосібна монографія "Мохоподібні природно-заповідних територій Українського Полісся" (2014). Чималим є перелік монографій, у підготовці яких Віталій Михайлович брав участь. Це, зокрема, такі книги: "Заказник"Любче" (2001), "Каталог раритетного біорізноманіття заповідників і національних природних парків України" (2002), "Фіторізноманіття Українського Полісся та його охорона" (2006), "Переяслав-Хмельницький. Рослинний світ" (2010), "Мохоподібні Житомирської області" (2009) "НПП Гуцульщина" (2011, 2013), "Фіторізноманіття Поліського ПЗ" (2013), "Судинні рослини і мохоподібні НПП "Голосіївський" (2016), "Мохоподібні НПП "Синевир" (2016, 2019) тощо.

Віталій Михайлович Вірченко завжди із вдячністю згадує своїх учителів Т.Л. Андрієнко, Г.Ф. Бачурину, В.М. Любченка, колег-бріологів Л.Я. Партику,

Є.А. Миронюк, а також всіх, хто допомагав йому в науковому становленні. В.М. Вірченко високо цінує в науковцях професіоналізм, працьовитість, порядність, патріотизм. Колеги лабораторії ліхенології та бріології, відділу фікології, ліхенології та бріології Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України поважають його за оптимізм, неупереджене та коректне ставлення, співчуття й готовність допомогти слушною порадою. З Віталієм

Михайловичем цікаво їздити в експедиції. Він завжди може розказати і показати в природі конкретні види не лише мохоподібних, але й добре знається на флорі судинних рослин.

Вітаємо ювіляра і зичимо йому міцного здоров'я, наснаги та втіхи від подальших бріологічних досліджень на благо української науки.

*С.Я. КОНДРАТЮК, С.В. ГАПОН, С.О. НИПОРКО,
Т.І. МИХАЙЛЮК, Л.П. ПОПОВА*